

Tafsir litteraturens historiska utveckling - En översikt baserad på Yasir Qadhi

1. Profetens tid: Ursprung och direkt förklaring

Tafsir som vetenskap började redan under profeten Muhammeds livstid. En av hans centrala uppgifter var att förklara Koranens innebörd, vilket bekräftas i versen 16:44:

"Vi har uppenbarat Koranen för att du skall klargöra för människorna allt som sänts till dem."

Under denna period var tafsir relativt okomplicerad, tack vare tre faktorer:

- Följeslagarna bevittnade uppenbarelsen och kände till kontexten bakom varje vers.
- Deras språk var identiskt med Koranens, vilket underlättade förståelsen.
- Profeten själv fanns tillgänglig för att ge förklaringar vid behov.

Ett exempel är versen 6:82, där följeslagarna undrade över innebörden av **"orätt"**. Profeten förklarade att det syftade på shirk – att sätta medgudar vid Guds sida.

2. Följeslagarnas period: Systematisering och språklig förankring

Efter profetens död blev följeslagarna de första systematiska uttolkarna av Koranen. De använde:

- Koranen själv
- Profetens uttalanden
- Arabisk grammatik och retorik
- Personligt ijtihad
- Förislamiska och judisk-kristna traditioner

Bland de mest framstående följeslagarna inom tafsir nämns:

- **Ali ibn Abi Talib**
- **Ibn Mas'ūd**
- **Ibn 'Abbās**
- **Ubayy ibn Ka'b**

- **Zayd ibn Thābit**

Ibn ‘Abbās betraktas som den mest lärde, och profeten bad (**utförde Duaa**) särskilt för hans förståelse av Koranen. Hans tolkning av vers 110:1 som en föraning om profetens död är ett känt exempel.

Följeslagarna kommenterade inte varje vers – endast där missförstånd kunde uppstå. Deras tafsir var ofta kortfattad och baserad på språk, poesi eller kontext.

3. Efterträdarnas period: Regionala skolor och utvidgade källor

Efterträdarna (tābi‘ūn) tog över och byggde vidare på följeslagarnas arbete. De lade till följeslagarnas tolkningar som en ny källa. Tre stora kunskapscentra uppstod:

- **Mecka:** Ibn ‘Abbās’ elever som Mujāhid, ‘Ikrimah, Ṭāwūs och ‘Aṭā’ ibn Rabāḥ.
- **Medina:** Ubayy ibn Ka‘bs elever som Abū al-‘Āliyah och Zayd ibn Aslam.
- **Kufa:** Ibn Mas‘ūds elever som ‘Alqamah, Masrūq och al-Aswad.

Under denna tid ökade användningen av israeliyyāt – judisk-kristna berättelser – ofta förmedlade av konvertiter som Ka‘b al-Aḥbār och Wahb ibn Munabbih. Skillnader i tolkning blev fler, och vissa förfalskade berättelser började cirkulera.

4. Sammanställning: Från muntlig tradition till skriftliga verk

Tafsir började nu skrivas ner, först som delar av hadithsamlingar. Tidiga namn inkluderar Sufyān al-Thawrī och Ibn ‘Uyaynah, men deras verk har inte bevarats intakta.

Senare började självständiga tafsirverk att produceras. Ett av de tidigaste omnämnda är al-Farrās diktamen av hela Koranen. Det första stora verket som täckte alla verser var al-Ṭabarīs tafsir (d. 310 e.H.), som kombinerade berättelser, grammatik, qirā‘āt och ijtiḥad.

Andra viktiga namn från denna era inkluderar Ibn Abī Ḥātim, al-Ḥākim och Ibn Mardawayh.

5. Specialisering och sekteristisk utveckling

Under den fjärde perioden minskade beroendet av återberättelser. Istället ökade användningen av ijtiḥad och sekteristiska tolkningar – exempelvis Mu‘tazila eller

rättsskolornas tafsirverk.

Isnäden (kedjan av berättare) började försvinna, vilket ledde till fler svaga eller fabricerade rapporter. Ett exempel är vers 1:7, där profetens tydliga förklaring ignorerades till förmån för flera alternativa tolkningar.

6. Modern tid: Mångfald och syntes

Den femte och pågående perioden kännetecknas av:

- Kategorisering: berättelsebaserad, rationell, juridisk, polemisk, språklig tafsir
- Försök att kombinera flera metoder i ett verk
- Ökad tillgång till klassiska och moderna källor

